

Turističko vrednovanje ilirske povijesti Grada Karlovca

Blažun, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:783150>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU

POSLOVNI ODJEL

STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Jelena Blažun

**TURISTIČKO VREDNOVANJE ILIRSKE POVIJESTI
GRADA KARLOVCA**

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, veljača 2015.

Jelena Blažun

**TURISTIČKO VREDNOVANJE ILIRSKE POVIJESTI GRADA
KARLOVCA**

ZAVRŠNI RAD

Veleučilište u Karlovcu

Poslovni odjel

Stručni studij ugostiteljstva

Kolegij: Turističko vrednovanje kulturne baštine

Mentor: mr. sc. Sanda Kočevar

Matični broj studenta: 0618609049

Zahvala

Veliko hvala mentorici mr. sc. Sandi Kočevar što mi je svojim savjetima i znanjem mnogo olakšala pisanje ovog završnog rada.

Također, zahvaljujem se i svim profesorima i asistentima Stručnog studija ugostiteljstva, Veleučilišta u Karlovcu s kojima sam surađivala tijekom studija.

Jedno veliko hvala upućujem tati koji je ove godine imao toliko vjere i strpljenja i što mi je pružio dovoljno ljubavi i podrške.

SAŽETAK

Ovaj završni rad bavi se razvojem ilirskog preporoda u Karlovcu, važnim ličnostima preporoda i njihovim djelima. Analizirano je sadašnje vrednovanje ilirske baštine u Karlovcu. Autor je iznio i svoj prijedlog za turističku valorizaciju Ilirskog preporoda u Karlovcu.

Ključne riječi: ilirski preporod, Karlovac, turistička valorizacija, kulturno-turistički proizvod

SUMMARY

This thesis deals with the development of the Illyrian revival in Karlovac, important figures of the revival and their works. Current evaluation of the Illyrian heritage in Karlovac is analyzed. The author also carried out her own proposal for tourist evaluation of the Illyrian revival in Karlovac.

Keywords: Illyrian revival, Karlovac, tourist evaluation, cultural-tourist product

SADRŽAJ

<i>Zahvala</i>	I
SAŽETAK.....	II
SUMMARY	III
1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja podataka.....	1
1.3. Struktura rada	1
2. ILIRSKI PREPOROD U HRVATSKOJ	2
2.1. Razdoblje ilirskog preporoda u Hrvatskoj.....	2
2.2. Začetnici, vodeće osobe i najznačajnija djela ilirskog preporoda u Hrvatskoj	5
3. ILIRSKI PREPOROD U KARLOVCU	7
3.1. Razvoj ilirskog preporoda u Karlovcu.....	7
3.2. Vodeće osobe i značajna djela ilirskog razdoblja u Karlovcu.....	8
4. TURISTIČKO VREDNOVANJE ILIRSKE POVIJESTI U KARLOVCU.....	11
4.1. Analiza sadašnjeg vrednovanja ilirske baštine	13
4.2. Prijedlog za turističko vrednovanje	20
5. ZAKLJUČAK	33
POPIS LITERATURE	36
POPIS ILUSTRACIJA.....	37

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada je turističko vrednovanje ilirske povijesti grada Karlovca. Izučava se razvoj Ilirskog preporoda u Hrvatskoj. Veća važnost pridana je razvoju ilirskog pokreta u Karlovcu, te važnim osobama i njihovim djelima nastalim u gradu Karlovcu. Cilj završnog rada je prikazati razvoj Ilirskog preporoda, ali i važne umjetnike i njihova djela koji su tada djelovali i u Hrvatskoj i gradu Karlovcu, te analizirati trenutno turističko vrednovanje ilirskog preporoda u Karlovcu i predložiti nove mogućnosti vrednovanja.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja podataka

U procesu prikupljanja podataka koristile su se stručne knjige iz Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“, ali i katalog izložbe Galerije „Vjekoslav Karas“ Gradskog muzeja Karlovac. Koristile su se i internet stranice na kojima su pronađeni dodatni podatci te slike. Pri izradi rada korištena je metoda istraživanja za stolom dok su podaci obrađeni metodom kompilacije, komparativnom i deskriptivnom metodom.

1.3. Struktura rada

Završni rad strukturiran je u pet cjelina, a to su *Uvod, Ilirski preporod u Hrvatskoj, Ilirski preporod u Karlovcu, Turističko vrednovanje ilirskog preporoda u Karlovcu, te Zaključak*. Prva glava sadrži tri podnaslova i to *Predmet i cilj rada, Izvori podataka i metode prikupljanja i Struktura rada*. Sljedeća glava podijeljena je na *Razdoblje ilirskog preporoda u Hrvatskoj i Začetnici, vodeće osobe i najznačajnija djela ilirskog preporoda u Hrvatskoj*. Treća glava sastoji se od *Razvoja ilirskog preporoda u Karlovcu i Vodeće osobe i značajna djela ilirskog razdoblja u Karlovcu*. Četvrta glava je podijeljena na *Analizu sadašnjeg vrednovanja ilirske baštine, te Prijedlog za turističku valorizaciju*. Rad prati 17 ilustracija.

2. ILIRSKI PREPOROD U HRVATSKOJ

Ilirski preporod ili Hrvatski narodni preporod je politički, kulturni i književni pokret buđenja hrvatske nacionalne svijesti i stvaranja hrvatske nacionalne osobnosti. Naziva se još i ilirizmom ili ilirskim pokretom, vezano uz Ilire, prastanovnike Balkanskog poluotoka za koje se vjerovalo da su preci Hrvata.

Ilirski pokret nastao je pod utjecajem slovačkog preporoditelja Jana Kollára koji je bio zanesen idejom o slavenskom jedinstvu. Pokretom su okupljeni svi tada rascjepkani hrvatski krajevi te je zasnovan hrvatski standardni jezik, utemeljen na staroj dubrovačkoj književnosti, te i pravopis, koji su postali okosnica za očuvanje hrvatskog nacionalnog identiteta. Preporod je postavio temelje modernoj hrvatskoj kulturi na svim područjima, u književnosti i jeziku, glazbi i likovnim umjetnostima, te dao prve poticaje razvoju znanosti. Osnovane su mnoge kulturne i znanstvene institucije.

2.1. Razdoblje ilirskog preporoda u Hrvatskoj

Proces hrvatske nacionalne integracije prošao je od kraja 18. stoljeća do sredine 19. stoljeća kroz dvije karakteristične preporodne etape, pripremnu fazu (1790.-1835.) i punu preporodnu fazu (1835.-1848.), s prijelaznom neposrednom pripremnom fazom (1830.-1835.).¹

U razdoblju između 1790. i 1835. godine na čitavom hrvatskom prostoru javljali su se pojedinci koji se zbog značaja svoje djelatnosti na političkom i kulturnom polju mogu nazvati pretečama preporoda. Oni pripadaju pripremnom razdoblju Ilirskog preporoda, a najviše ih je djelovalo u Banskoj Hrvatskoj koja se sve više isticala kao integracijsko središte.

Godine 1813. Maksimilijan Vrhovac je izvore za izgradnju „ilirskog“ književnog jezika tražio u oba njegova narječja „hrvatskom“ (kajkavskom) i „slavonskom“ (štokavskom). Taj događaj smatra se početkom buđenja nacionalne svijesti. Vrhovac upućuje „Poziv na sve duhovne pastire svoje biskupije“², kojim poziva građanstvo na sakupljanje narodnog blaga.

---

¹ Stančić, N.(1985): Hrvatski narodni preporod 1790.-1848., Hrvatska u vrijeme ilirskog preporoda, Globus, Zagreb, str. 16

² Ibidem, str. 17

Oko 1830. godine dolazi do povećanja broja budućih iliraca. Rekrutirali su se iz kruga osoba na visokim položajima u upravnoj, školskoj ili crkvenoj hijerarhiji, iz laičke i svećeničke inteligencije. Među njima se počeo isticati grof Janko Drašković. Nov dinamizam počela je toj skupini davati čitava generacija mlade inteligencije koja se sastojala od studenata različitog porijekla koji su studirali u Zagrebu, Grazu i Pešti. Na čelu joj je bio mladi Ljudevit Gaj, a ona počinje organizirano djelovati 1832. godine.

Ljudevit Gaj je 1832. godine od Ugarskog namjesničkog vijeća zatražio dozvolu za izdavanje političkih i književnih novina. Nakon zasjedanja Hrvatskog sabora skupina mlade inteligencije uspostavila je suradnju s nekim predstavnicima visokog plemstva, prije svega s Jankom Draškovićem. Koncipirali su program preporodnog pokreta, od bitnih elemenata nacionalne ideologije do na njoj zasnovanih konkretnih akcija, organizacijskih oblika preporodnog djelovanja. Iste godine na Hrvatskom saboru skupina plemstva nastupila je s novim naglascima u političkom i socijalnom programu. Spisima tiskanim uoči zasjedanja sabora i govorima na saboru napose su se istakli pojedinci iz redova visokog plemstva, grofovi Janko Drašković, Karlo Sermage i Franjo Vojkffy. Spis Janka Draškovića koji je sadržavao novi program prihvaćen je u Hrvatskom saboru, dok će ga hrvatsko plemstvo s vremenom pretočiti u akciju i njegovih bitnih točaka držati se do 1848. godine. Godine 1834. Gaj je dobio dozvolu za izdavanje novina pod nazivom „Novine horvatske“ s tjednim prilogom „Danicom horvatskom, slavonskom i dalmatinskom“. Njihovim izlaženjem 6. siječnja 1835. godine završeno je pripremno razdoblje preporoda. Već na početku 1836. godine „Novine“ i „Danica“ izlaze na štokavskom narječju, te mijenjaju naziv u „Ilirske narodne novine“ i „Danica ilirska“.

Nakon pokretanja preporodnih glasila „Novina“ i „Danice“ težište preporodnih akcija bilo je ispočetka usmjereno prema afirmiranju ilirske nacionalne ideologije, osnivanju nacionalno obojenih institucija potrebnih društvu na prijelazu iz feudalizma u kapitalizam, obrani političkog položaja i teritorijalnog integriteta Banske Hrvatske.

Već 1836. godine Hrvatski sabor donio je odluku o osnivanju „Društva za narodnu izobraženost“ sa zadatkom njegovanja nacionalne kulture i osnivanjem nacionalne knjižnice i muzeja. Godine 1840. Sabor je također donio zaključak o osnivanju katedre narodnog jezika

na zagrebačkoj Akademiji i u svim gimnazijama. To je bio prvi zaključak Hrvatskog sabora koji se odnosi na hrvatski jezik. Međutim, svi su ti zaključci dugo čekali vladarevu potvrdu.³

Mobilizacija plemićkog i građanskog sloja nastavljena je osnivanjem čitaonica kao oblika društvenog života, organizacijskih središta preporodnog pokreta i polazišta za rad na osnivanju daljnjih institucija s nacionalnim obilježjima. Prve čitaonice osnovane su na gospodarski i socijalno najrazvijenijem području hrvatskog integracijskog središta 1838. godine i to najprije u Varaždinu, zatim i u Karlovcu, te Zagrebu. Zagrebačka čitaonica je s vremenom nazvana „Ilirskom čitaonicom“ postala je neke vrste središnjom nacionalnom ustanovom. Godine 1842. u okviru zagrebačke čitaonice osnovan je fond za izdavanje knjiga pod nazivom „Matica ilirska“ koja je kao zasebna ustanova potvrđena tek 1847. godine. Iste godine počelo je izlaziti i „Kolo“, prvi časopis pokrenut upravo sa svrhom da književnost izvuče iz pragmatične političke funkcije i uvede je u suvremene umjetničke tokove.

Iduće godine na dvoru je donesena odluka o zabrani upotrebe ilirskog imena i simbola, a politički programi su sadržavali zahtjev za osnivanje samostalne vlade za Hrvatsku i uvođenje narodnog jezika kao službenog, te pripajanje Dalmacije. Nakon zabrane ilirskog imena, Ivan Kukuljević je u Hrvatskom saboru održao prvi zastupnički govor na narodnom jeziku. Godine 1845. dozvoljena je upotreba ilirskog imena u književnosti. Hrvatski sabor je na zasjedanju 1847. godine donio zaključak o uvođenju narodnog jezika kao službenog.

Ilirski pokret je 1848. godine ispunio svoju funkciju dajući Banskoj Hrvatskoj na svim područjima života poticaje za stvaranje društvenih institucija potrebnih suvremenom društvu i vodećim promjenama u društvu koje su dovele do prijelaza iz feudalnog u građansko društvo na načelima građanskog liberalizma. Nacionalna ideja koju je Ilirski pokret nosio djelovala je motivacijski na ubrzavanje procesa nacionalne integracije. Rezultati koje je pri tom postigao bili su na razini mogućnosti njihovih nositelja, te su se institucije ili njihovi zamci koje je pokret stvorio razrasli ili do kraja izgradili tek u sljedećim razdobljima koja su dovela do nastanka novih društvenih snaga.⁴

---

³Ibidem, str. 23

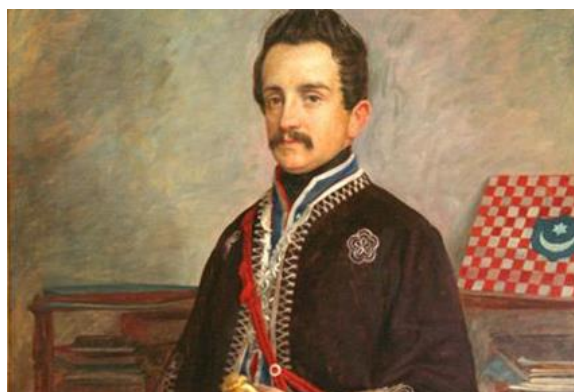
⁴Ibidem, str. 28

2.2. Začetnici, vodeće osobe i najznačajnija djela ilirskog preporoda u Hrvatskoj

U skupini koja je koncipirala ilirski program bile su prisutne buduće najistaknutije osobe ilirskog pokreta. Isticao se Ljudevit Gaj, kojeg su njegove sposobnosti organizatora učinile vođom i oličenjem Ilirskog pokreta. Pokrenuo je „Novine“ koje su izlazile dva puta tjedno s tjednim prilogom „Danicom“, a poznat je i po pjesmi „Još Hrvatska ni propala“.

Štoviše, na početku neposrednog pripremnog razdoblja ilirskog pokreta stoji njegova knjižica „Kratka osnova horvatsko-slavenskog pravopisanja“ tiskana u Budimu 1830. godine. U knjižici je predložen reformirani pravopis za kajkavsko narječje i općenito zajednički pravopis za Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju. Ubrzani rad na standardizaciji jezika započeo je gramatikama Vjekoslava Babukića 1836. godine i Antuna Mažuranića 1839. godine, rječnikom (njemačko-ilirskim) Ivana Mažuranića i Jakova Užarevića 1842. godine, te nastavljen daljnjim radom prve dvojice filologa.

Slika 1: Ljudevit Gaj

Izvor: <http://www.os-ljudevita-gaja-zapresic.skole.hr/>(16.11.2013.)

Ivan Mažuranić poznat je i kao prvi hrvatski ban pučanin te vrlo obrazovan čovjek. Pjesme je objavljivao u „Danici“, a na nagovor Matice ilirske napisao je i dopunu Gundulićeva „Osmana“, odnosno 14. i 15. pjevanje. Osim domoljubnih pjesama, pisao je i ljubavne, u

duhu romantizma. Ipak, djelo po kojemu se Ivan Mažuranića najviše pamti je prvi umjetnički ep novije hrvatske književnosti „Smrt Smail-age Čengića“, objavljen 1846. godine.

Osim Mažuranića utjecajni književnici iz tog razdoblja su Dimitrije Demeter, Petar Preradović, Matija Mažuranić i Stanko Vraz. Dimitrije Demeter poznati je dramatičar, pjesnik, pripovjedač, kritičar i prevoditelj, čija su najvažnija djela tragedija „Teuta“ i epski spjev „Grobičko polje“. Za opere Vatroslava Lisinskog „Ljubav i zloba“ i „Porin“, Dimitrije Demeter napisao je libreta. U njegovom epskom spjevu „Grobničko polje“, uz pripovijedanje javljaju se i ilirske pjesme, zbarske budnice od kojih je najpoznatija „Pjesma Hrvata“ poznata po svom stihu „Prosto zrakom ptica leti“. Matija Mažuranić, vrstan poznavalac narodnog stvaralaštva, poznat je po svom putopisu „Pogled u Bosnu“. Tu je i Stanko Vraz, koji se smatra jednim od prvih hrvatskih kritičara, najpoznatiji po svom romantičarskom kanconijeru „Đulabije“.

Osim književnika i jezikoslovaca, među značajne osobe Ilirskog preporoda treba spomenuti i neke političare i njihova djela i zapise. Najistaknutija osoba zasigurno je grof Janko Drašković, koji je svojim ugledom odlučno pomogao društvenoj afirmaciji ilirske skupine i njenih ideja.

Grof Janko Drašković se zalaže za osnivanje Kraljevstva iliričkog u okviru Austrije, ali u kojem bi se govorilo štokavskim dijalektom kao jezikom razumljivim najvećem dijelu stanovništva buduće države, koje bi po njemu obuhvaćalo, Hrvatsku, Slavoniju, Vojnu krajinu, Rijeku, Dalmaciju, Istru, Bosnu, Kranjsku, Štajersku i Korušku. Spis Janka Draškovića na štokavštini „Disertacija iliti razgovor darovan gospodi poklisarom“ napisan uoči zasjedanja Sabora, sadržavao je novi program preporoda. Drašković je zatražio da se narodni jezik uvede kao službeni u Hrvatskoj. Mladi Ivan Derkos napisao je 1832. godine „Geniuspatriae super dormientibus suis filiis“.

3. ILIRSKI PREPOROD U KARLOVCU

Uz jaku trgovinu Karlovac je imao veoma razvijen obrt. Glavni nositelj ilirske ideje bilo je građanstvo, te Karlovac postaje nacionalno-političko središte i središte ilirskog pokreta. Karlovac je, naime, bio grad s prvim narodnim magistratom, grad rodoljubne inspiracije čiji narodni duh ni kasniji Bachov apsolutizam nije mogao slomiti. Zato neće biti pretjerana tvrdnja da je Karlovac kolijevka ilirizma.

3.1. Razvoj ilirskog preporoda u Karlovcu

U početnoj, pripremnoj fazi ilirskog preporoda ističu se Karlovčani Josip Šipuš i Juraj Šporer. Karlovačka je sredina utjecala i na mladog kajkavca Ljudevita Gaja. Godine 1838. otvorena je čitaonica u Karlovcu pod imenom „Ilirsko čitanja društvo“. Među osnivačima isticali su se Dragutin Klobučarić, Antun Vakanović i Ambroz Vranyczany.

Iako ovo društvo nije razvilo neku razgranatiju djelatnost poput nešto mlađe čitaonice u Zagrebu, ipak se od 1840.godine okupilo u Karlovcu dosta narodnjaka koji su utisnuli jak pečat preporodnom pokretu uopće. Pogotovo se to osjetilo nakon dolaska Ivana Mažuranića i baruna Dragutina Kušlana koji su se 1841.godine kao odvjetnici trajno nastanili u gradu i ubrzo zatim preuzeli brigu oko čitaonice.⁵ Koliki je ugled i značenje imala karlovačka čitaonica, vidi se iz njezine „Upisne knjige posjetitelja“ u koju su se upisivali prigodom posjeta mnogi poznati ljudi. Dolazeći u Karlovac nisu mogli a da ne posjete ustanovu koja je bila žarište kulture i time joj iskažu svoje priznanje. Bilo je tu i domaćih i stranih posjetitelja i to ne samo iz Hrvatske nego i iz Slovenije, Srbije, Češke, Slovačke, Poljske i Rusije. Prvi među njima bili su Stjepan Herkalović, Jan Kollar i Stanko Vraz. Svi su ovi posjetitelji bili svjedoci velikog ugleda čitaonice, a sama Upisna knjiga posjetitelja vrijedan je spomen karlovačke kulture 19.stoljeća.

---

⁵ Šidak, J.: Karlovac 1579-1979; Značenje Karlovca u preporodnom pokretu, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, str. 150

Kakvim je zamislama, osim čisto književnih Mažuranić bio zaokupljen pokazuje „Domo- i rodoljubno društvo Karlovačko“ koje je on zajedno s Kušlanom kao njegovim tajnikom osnovao potkraj 1846. godine. Ovo društvo je od 6. prosinca 1846. godine do 14. travnja 1847. godine održalo dvadeset i dvije sjednice na kojima su predavanja održali osim Kušlana, Mažuranić, Maksim Prica i Tkalac.

Zaslugom narodnjaka grad Karlovac je, među prvima, već na kraju 1847. godine uveo narodni jezik u javni život, a iz Prettnerove tiskare krenula je u travnju 1848. godine u svijet Mažuranićeva poruka „Hrvati Mađarom“ u kojem je on još jednom navijestio jedino moguće rješenje nacionalnog pitanja na tlu Ugarske u obliku federacije na jezično-etničkoj osnovi.

Ožujkska revolucija 1848. godine, koja je u Beču navijestila dolazak novog društvenog i političkog poretka odjeknula je i u Karlovcu. Književnica Dragojla Jarnevićeva zabilježila je 18. ožujka u svom dnevniku da bečki „nemiri uznemire i ovdje čitavu varoš, i sve za slobodom diše“.⁶

Kao i u drugim gradovima, u Karlovcu je već prvih dana uređena „narodna garda“, a potkraj travnja izabran je i poseban „odbor sigurnosti“. Pojava „narodnih straža“ uskoro je naišla na otpor starije „građanske garde“ koja je u svojim redovima okupljala pripadnike boljeg imovinskog statusa.

Redovi karlovačkih narodnjaka znatno su se prorijedili 1848. godine prelaskom najaktivnijih među njima na različite dužnosti u Zagreb. Kušlan je već u ožujku otišao iz Karlovca, a sredinom prosinca predao je konačnu ostavku na službu u karlovačkom magistratu. Ivan Mažuranić je potkraj travnja pozvan u Bansko vijeće i otada je svojom djelatnošću utisnuo jak osobni pečat svemu daljem političkom zbivanju u Hrvatskoj za vrijeme revolucije.

3.2. Vodeće osobe i značajna djela ilirskog razdoblja u Karlovcu

U pripremnom razdoblju ilirskog preporoda ističu se Karlovčani Josip Šipuš i Juraj Šporer. U „Temeljima žitne trgovine“ Šipuš već 1796. godine piše o potrebi jedinstvenog književnog jezika kao osnove za razvijeniji oblik trgovine. Šporer se u neuspjelom pokušaju izdavanja

---

⁶ Ibidem, str. 152

„Oglasnika Ilirskog“ zalaže da se od „izgovora“ hrvatskog, slavonskog, dalmatinskog i istarskog prihvati najbolje, te pretpostavlja hrvatskom ilirsko ime kao zajedničko za Južne Slavene.

Iako je Ljudevit Gaj u posljednje polugodište karlovačke franjevačke gimnazije prešao kako bi usavršio njemački jezik, tako je u Karlovcu 1826.godine izdao i knjižicu „Die Schlösser von Krapina“ u karlovačkoj tiskari Johanna Nepomuka Prettnera. U toj tiskari su početkom tridesetih godina 19. stoljeća svjetlo ugledala još tri spisa važna za ilirski pokret. Godine 1832. teolog Jožef Kundek objavio je svoju „Reč jezika narodnog“, a grof Janko Drašković „Disertaciju“. Antun Vakanović pak 1833.godine anonimno objavljuje spis Samuela Hojča „Sollen wir Magyaren werden“

Također u nakladi Ivana Nepomuka Prettnera izlazi i časopis na njemačkom jeziku „Der Pilger“. Časopis je bio obiteljskog tipa namijenjen zabavi prosječnog čitatelja. Rijetko je donosio vijesti o književnom radu iliraca i bio je bez članka političkog karaktera. Suradnici Pilgera bili su: Imbro Ignjatijević Tkalac, Dragojla Jarnević, Franjo Vaniček, Dimitrije Demeter, Ognjeslav Utješinović Ostrožinski.

Značajna je i poznata karlovačka pjesnikinja Dragojla Jarnević, koja je svoje pjesme pisala i tiskala u Karlovcu. Godine 1843. objavila je knjigu „Domorodne poviesti“. Osim „Domorodnih poviesti“ Dragojla Jarnević je u Karlovcu napisala i „Dnevnik“, koji sadrži 1194 stranice, a u kojem zapisivala svoje intimne zapise i zapažanja osvojim suvremenicima kao što su Ivan Mažuranić, Ljudevit Gaj i drugi.

U Karlovcu je nastao i biser naše literature „Smrt Smail-age Čengića“. Jer je Ivan Mažuranić u Karlovcu vršio službu sirotinjskog oca, sličnu današnjem socijalnom radniku. Ideja da se opjevaju patnje kršćanskog naroda pod Čengićem rodila se upravo u Čitaonici, a taj zadatak bio je povjeren Ivanu Mažuraniću, članu odbora Čitaonice. Mažuranić u Karlovcu također nadopunjuje 14. i 15. pjevanje Gundulićeva „Osmana“, te tiska spis „Hrvati Mađarom“.

Blizina granice s Turskim carstvom utjecala je na to da se u Karlovcu obraća povećana pažnja prilikama u Turskom carstvu. Još 1835. godine izašla je u Prettnerovoj tiskari deseteračka

pjesma fra Martina Nedića u kojoj je „Vila bosanska“ opisivala na sastanku svojih posestrima iz južnoslavenskih krajeva sudbinu bosanske raje.⁷

Karlovcjanin Vjekoslav Karas također je jedna od najistaknutijih ličnosti hrvatskog Ilirizma. Smatra se prvim hrvatskim slikarom, stvorio je prvi psihološki portret, te njegovo slikarstvo predstavlja likovni vrhunac hrvatskog slikarstva 19. stoljeća.

Slika 2: Vjekoslav Karas, autoportret

Izvor: <http://www.gmk.hr/> (15.12.2013.)

Najvažnija djela Vjekoslava Karasa su: Rimljanka s lutnjom, Majka izlaže Mojsija na obalu rijeke, Ana Krešić, Miško Krešić, Portret Josefine Barac - Bernardić, Dječak, Autoportret.

---

⁷Ibidem, str. 151

4. TURISTIČKO VREDNOVANJE ILIRSKE POVIJESTI U KARLOVCU

Ilirska povijest u Karlovcu, kao razdoblje stvaranja hrvatskog identiteta, trebala bi igrati veliku ulogu u stvaranju novog kulturno-turističkog proizvoda. Pri tom treba prvo analizirati sadašnje vrednovanje ilirske baštine u Karlovcu.

U planiraju kreiranja ilirske povijesti kao kulturno-turističkog proizvoda moralo bi se utvrditi koje su prednosti, nedostaci, prilike i prijetnje za njegovu turističku valorizaciju. Prednosti, nedostatke, prilike i prijetnje najbolje je utvrditi kroz SWOT analizu.

Tablica 1: SWOT analiza

PREDNOSTI • Bogata povijest grada • Dobar geografski položaj i prometna povezanost • Mali troškovi oglašavanja • Usputni posjetitelji • Razvijen turizam	NEDOSTACI • Nedovoljno znanje i zainteresiranost domaćeg stanovništva • Usputna destinacija • Loša promocija • Nedovoljno stranih turista u gradu • Sezonski turizam
PRILIKE • Bolji razvoj turizma u gradu tijekom cijele godine • Mogućnost veće turističke posjećenosti • Povećati kulturnu ponudu grada • Privlačenje sponzora • Bolja promidžba	PRIJETNJE • Previsoke cijene smještajnih i ugostiteljskih jedinica u gradu i okolici • Blizina Zagreba kao glavnog grada i kulturnog središta • Slab odaziv sponzora • Nezainteresiranost mladih

Izvor: Obradio autor

Autor kao jednu od prednosti smatra bogatu povijest samoga grada. Jedna od najbitnijih prednosti je zasigurno dobar geografski položaj grada. Grad se nalazi u samome srcu Hrvatske na kontaktu Panonske nizine i Dinarida u blizini hrvatskog gorskog praga. Veliku važnost geografskog položaja dokazuju i važne povijesne ceste koje su Karlovac povezivale s morem, Karolina, Jozefina i Lujzijana. Ostale prednosti su mali troškovi oglašavanja putem lokalnih medija kao što su radio stanice, lokalne tjedne novine i lokalna televizija. Na neki način prednost su i usputni posjetitelji koji svojim prolaskom kroz grad barem na kratko zadrže u gradu i razgledaju ga. Turizam je jako razvijen u ljetno doba u cijeloj Hrvatskoj pa tako i u Karlovcu. Grad privlači turiste svojim prekrasnim rijekama i parkovima. Svaki se turist želi nakon razgledavanja grada osvježiti na nekoj od karlovačkih rijeka. Osim osvježenja u rijekama turisti si priušte i odmor u jednom od prekrasnih karlovačkih parkova i perivoja.

Najveći nedostatak je zasigurno neznanje i nezainteresiranost domaćeg stanovništva za povijest i povijesne događaje grada. Pod nedostatkom znanja bi se moglo reći da je lokalno stanovništvo i nedovoljno informirano o povijesnim događajima. Veliki nedostatak je u tome što je Karlovac postao usputna destinacija na putu prema moru. Nekoć, dok se prema moru putovalo starim povijesnim cestama strani su se, ali i domaći turisti više interesirali za sami grad i njegovu kulturu i običaje. Izgradnja autoceste smanjila je broj stranih turista u gradu. Nedostatak je zasigurno i nedovoljna promidžba grada i same kulture. Treba poboljšati promociju kod stranih turista, kojima je Karlovac samo usputna destinacija na putu prema moru, te ih zadržati nekoliko dana u gradu da nauče nešto o njegovoj povijesti i kulturi. Sezonalnost je također nedostatak jer se u gradu većina događanja zbiva u ljetnim mjesecima, dok Karlovac ima mogućnost razvoja turizma kroz cijelu godinu jer njegova kulturna ponuda ne ovisi o lijepom vremenu. Razvoj turizma kroz cijelu godinu bi se mogao upotpuniti dobrom kulturnom ponudom u gradu, te boljim razvojem kulturnog turizma.

Prilika je također i veća posjećenost turista kako stranih tako i domaćih. Treba ih privući da dožive kulturnu ponudu grada tokom cijele godine, a ne da im je Karlovac samo usputna destinacija na putu prema moru. Potrebno je povećati kulturnu ponudu grada Karlovca izložbama, festivalima, događanjima i ostalim popratnim sadržajima kao što su suveniri, ali i turama po povijesnim dijelovima grada da se turistima поближе pokažu povijesne građevine, ali i važne ličnosti koje su živjele u gradu. Za bolji razvoj kulture u gradu trebalo bi privući i

sponzore, koji slabo sudjeluju na kulturnim događanjima u gradu. Međutim privlačenje sponzora bi također bilo mnogo lakše i imalo više utjecaja kada bi se kulturni događaji malo bolje oglašavali, jer je promidžba kulturnih događaja dosta slaba. Kulturni događaji bi se mogli bolje oglašavati putem lokalnih radio stanica, tjednih novina, te lokalne televizije. Privlačenjem sponzora i boljom promidžbom stvorio bi se dobar kulturno-turistički proizvod.

Prijetnjama autor smatra previsoke cijene smještajnih i ugostiteljskih jedinica u gradu, ali i u bližoj okolini. Cijene su previsoke i za usputnu destinaciju, dakle samo za jedno noćenje, a kamoli za nekoliko noćenja koliko bi trebalo kako bi turisti na pravi način doživjeli kulturnu ponudu grada Karlovca. Jedna od prijetnji je zasigurno i blizina glavnog grada Hrvatske, Zagreba, koji je bogat kulturnom ponudom i boljim smještajnim i ugostiteljskim jedinicama. Prijetnja je i slab odaziv sponzora jer su i oni sami nedovoljno informirani o kulturnoj ponudi. Boljom promidžbom bi se privukli i sponzori koji bi uvelike pomogli razvoju kulturno-turističkog proizvoda. Velika prijetnja je nezainteresiranost mladih za kulturu. Danas mladi sve više svoje slobodno vrijeme provode za računalom i na društvenim mrežama. Treba ih što boljom ponudom privući da se zanimaju za kulturu i kulturnu povijest grada.

4.1. Analiza sadašnjeg vrednovanja ilirske baštine

Kulturni turizam na različite načine može biti sredstvo promocije kulturne baštine, npr. kroz muzeje i izložbe, bile one stalne ili povremene, razna kulturna događanja, odnosno manifestacije. Kako bi se moglo utvrditi kakvo se trenutno vrednuje ilirska baština u Karlovcu, autor je analizirao turističku ponudu grada kroz kulturne manifestacije u gradu te ustanove u kulturi - Gradski muzej Karlovac, Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“.

Grad Karlovac s motom-grad susreta svojim posjetiteljima je poznat kao grad na četiri rijeke, grad parkova, grad-zvijezda, grad piva. Osim ovih najčešćih asocijacija na Karlovac, grad Karlovac je zasigurno i grad povijesti i kulture. Svojom bogatom poviješću i kulturnom baštinom grad je zanimljiv turistima. U Karlovcu se nalazi najstarija glazbena škola u Hrvatskoj iz 1804.godine, a godine 1858. osnovano je i Prvo hrvatsko pjevačko društvo „Zora“ koje i danas postoji. Karlovčani se ponose Ivanom Mažuranićem, banom i književnikom koji je najvažnija djela napisao u Karlovcu, Vjekoslavom Karasom, najboljim hrvatskim slikarom 19. stoljeća, te mnogim drugim ilircima koji su pridonijeli kulturi i

povijesti grada. Središta kulturnog života u Karlovcu su kazalište „Zorin-dom“, knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, Galerija „Vjekoslav Karas“, Gradski muzej Karlovac, Glazbena škola Karlovac, te udruge građana kao što je Historia viva. Ciljevi udruge građana Historia viva su oživjeti i održati uspomenu na povijesne osobe koje su svojim vrijednim radom i djelovanjem utjecale na događaje u kulturi, književnosti i znanosti. Također žele približiti građanstvu i turistima autentične vrijednosti pojedinih povijesnih osoba i događaja.

Analizom sadašnjeg vrednovanja ilirske baštine u Karlovcu autor je naišao na nekoliko ustanova koje vrednuju ilirsku baštinu. To su Gradski muzej Karlovac s Galerijom „Vjekoslav Karas“, te Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“. Uz današnju lokaciju knjižnice u gradu postoje i zgrade u kojima se knjižnica nalazila od njenog osnutka pa do današnjeg dana kao što je npr. kuća uglednog trgovca Mije Krešića, zgrada Stadt Agram u Haulikovoj 1. Knjižnica se jedno vrijeme nalazila i u novim prostorijama „Zorin doma“, nakon toga se seli na novu lokaciju u današnju zgradu Privredne banke, te nakon toga na njezinu sadašnju lokaciju. Osim navedenih ustanova u gradu se vrednuju i povijesne ličnosti iz toga razdoblja, kao što su spisateljica Dragojla Jarnević, grof Janko Drašković, slikar Vjekoslav Karas i književnik Ivan Mažuranić. Po tim poznatim ilircima neke ustanove u gradu su dobile ime. U gradu se na taj način tim ilircima pridala važnost.

Najbolje vrednovanje ilirske baštine u Karlovcu prikazano je u Gradskom muzeju Karlovac. U stalnom postavu muzeja pridan je značaj i ilirskoj povijesti grada Karlovca. U jednoj od 7 soba prvoga kata nalaze se djela slikara Vjekoslava Karasa. Od Karasovih djela u muzeju su izloženi portreti supružnika Petrović. Također se u stalnom postavu muzeja nalazi i Upisna knjiga posjetitelja Čitaonice ilirske karlovačke. Ukoričena je u crveni baršun sa zlatovezom i koricama ukrašenim srebrnim viticama. U nju su se bili upisivali posjetitelji Čitaonice ilirske karlovačke. Posebno je u knjizi posjetitelja istaknut potpis bana Josipa Jelačića. Osim izloženih djela u fundusu muzeja nalaze se i druga Karasova djela. Pod Karasovim autorstvom vode se ove slike: Madona s djetetom koje spava, Majka izlaže Mojsija na obalu rijeke, Autoportret, Djevojka s cvijetom, Portret gospođice Genzić, Muški portret iz obitelji Genzić, Portret Jozefine Barac-Bernardić, Djed i unuk, Dvojni portet dječaka.

Slika 3: Upisna knjiga posjetitelja Čitaonice ilirske karlovačke

Izvor: <http://www.gmk.hr/> (21.4.2014.)

Osim u Gradskom muzeju Karlovac, vrednovanje ilirske baštine vidljivo je i u Galeriji „Vjekoslav Karas“. U sklopu Galerije „Vjekoslav Karas“, Gradskog muzeja Karlovac nalaze se i druga djela slikara Vjekoslava Karasa i to Majka izlaže Mojsija na obalu rijeke Nil, Autoportret i Portret Jozefine Barac Bernardić koje se nalaze u Zbirci slika 18. i 19. stoljeća. Slike nisu izložene zbog toga što se povremeno održavaju likovne i muzejske izložbe. Djela su vidljiva na internet stranici Gradskog muzeja Karlovac ([www.gmk.hr.](http://www.gmk.hr/)).

Slika 4: Majka izlaže Mojsija na obalu rijeke Nil

Izvor: <http://www.gmk.hr/> (21.4.2014.)

Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ također vrednuje ilirsku baštinu grada Karlovca. Na internet stranici Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ nalazi se povijest knjižnice od njenog osnutka 1. ožujka 1838. godine kao "Ilirsko čitanja društvo" kojom je postala najznačajnija ustanova u gradu. Osim osnutka i razvoja knjižnice kroz godine prikazano je mijenjanje njenih lokacija kroz godine. Navedene ustanove posjetiteljima i građanima približavaju ilirski preporod.

Slika 5: Mjesto na kojem je stajala kuća u kojoj je osnovano "Ilirsko čitanja društvo"

Izvor: <http://www.gkka.hr/> (21.4.2014.)

Autor smatra da dosadašnjoj analizi ilirske baštine u gradu pridonose i kuće u kojima su živjele važne ličnosti Ilirskog preporoda u Karlovcu. Jedna od njih je kuća Mije Krešića uglednog trgovca, jer se jedno vrijeme koristila kao prostor u kojoj se nalazila Ilirska čitaonica. U toj kući je osnovano i „Društvo ljubitelja nauke“ na čelu s Ivanom Mažuranićem. Kuća se nalazi u današnjoj Ulici Stjepana Radića. Na kuću treba postaviti spomen-ploču koja će svjedočiti o Miji Krešiću kao aktivnom članu preporoditeljskog kruga.

Slika 6: Kuća uglednog trgovca Mije Krešića

Izvor: <http://www.gkka.hr/> (22.4.2014.)

U gradu se nalazi i rodna kuća prve ilirske pjesnikinje Dragojle Jarnević. Na kući stoji i stara spomen ploča iz 1958. godine koja pokazuje da je u njoj rođena i živjela Dragojla Jarnević. Treba postaviti novu spomen ploču koja će biti pisana i stranim jezicima te na taj način i stranim turistima omogućiti da saznaju tko je u toj kući rođen. Rodna kuća Dragojle Jarnević nalazi se na uglu današnjih ulica Ljudevita Gaja i Dragojle Jarnević. U Šimunićevoj ulici na kućnom broju 3 nalazila se sobica u kojoj je preminula Dragojla Jarnević. Na kuću treba postaviti spomen ploču koja će svjedočiti da je Dragojla Jarnević u njoj preminula. Osim kuće u kojoj se Dragojla Jarnević rodila i u kojoj je preminula, u Karlovcu se nalazi i osnovna škola koja je po poznatoj ilirkinji dobila ime Osnovna škola Dragojle Jarnević, a ispred škole se nalazi i bista same Dragojle.

Slika 7: Spomen ploča na kući Dragojle Jarnević

Izvor: Vlastiti izvor (18.4.2014.)

Kuća grofa Janka Draškovića smjestila se u današnjoj Ulici Stjepana Radića. Na kući se nalazi ploča koja svjedoči o tome da je Janko Drašković živio u toj kući. Stručnjaci koji su istraživali Zvijezdu utvrdili su da je to kuća Janka Draškovića i proglasili su je najljepšom gradskom palačom klasicističkog razdoblja. U kući grofa Janka Drašković jedno vrijeme se nalazila i tiskara Ivana Nepomuka Prettnera. U toj tiskari tiskan je časopis Der Pilger, kao i Gajeva brošura „Die Schlösservon Krapina“, te neki važni spisi kao što su „Reč jezika narodnog“ Jožefa Kundeka i Draškovićeve „Disertacija“.

Slika 8: Spomen ploča na kući Janka Draškovića

Izvor: Vlastiti izvor (18.4.2014.)

Među osobama koje su živjele i djelovale u vrijeme ilirskog preporoda u Karlovcu ističe se i Ivan Mažuranić. Došao je u Karlovac 1841. godine kao mladi pravnik i otvorio svoj odvjetnički ured, ali je te iste godine prešao u službu gradskog poglavarstva kao „sirotinjski otac“. U Prettnerovoj tiskari izdan je njegov spis „Hrvati Mađarom“. Ivan Mažuranić je u Karlovcu proveo nepunih 8 godina, ali to su njegove literarno najplodnije godine, što treba na kući u kojoj je živio, vidno i trajno obilježiti. Osim Ivana Mažuranića treba spomenuti i

slikara Vjekoslava Karasa koji je i rođen u Karlovcu. Ne zna se točno gdje se nalazila njegova kuća, ali se pretpostavlja negdje na liniji pravoslavna crkva Sv. Nikole - Vojna bolnica, pa je ta ulica dobila ime Karasova ulica. U Karlovcu se nalazi i spomenik Vjekoslavu Karasu u parku pored staračkog doma „Sveti Antun“. Pored spomenika bi trebalo postaviti ploču kako bi posjetitelji znali o čijem se spomeniku radi.

Na stranici Turističke zajednice grada Karlovca posjetiteljima se približavaju neke važne ličnosti iz ilirske povijesti grada Karlovca kao što su Dragojla Jarnević, Vjekoslav Karas, te Ivan Mažuranić. U gradu se tako i nalaze kuće u kojima su živjeli neki poznati ilirci kao što su Dragojla Jarnević i grof Janko Drašković.

Autor je analizirao i ponudu suvenira, te zaključio da u ponudi Turističke zajednice grada Karlovca nema suvenira vezanih za vrijeme ilirskog preporoda. Svi suveniri su napravljeni u obliku šesterokrake zvijezde, bilo da su to čaše za olovke, pepeljare, posude za bombone zatim razne slike grada izrađene na drvenoj podlozi, kao i slike Starog grada Dubovca. Ponudu suvenira bi trebalo upotpuniti suvenirima vezanim uz razdoblje ilirskog preporoda, poput čaše za olovke, vaze, posude za bombone sa slikom Vjekoslava Karasa ili nekog drugog karlovačkog ilirca, kao i razglednice sa poznatim ilircima koji su djelovali u Karlovcu.

Kako se Karlovac promovira kao grad susreta u njemu se održavaju mnoge manifestacije kulturnog ili zabavnog karaktera. Od kulturnih manifestacija treba izdvojiti Etno jazz i Jazz festival četiri rijeke, Filmsku reviju mladeži i Four River Film Festival, Međunarodnu smotru folkloru, Zimsku likovnu koloniju-ZILIK, Festival dobre zabave ArtiKA, te Sajam vlastelinstva koji se održavana Starom gradu Dubovcu. Od zabavnih manifestacija treba izdvojiti Ivanjski krijes, Proletne promenade, Rođendanski bal, LED festival i Karlovačke dane piva. Od navedenih manifestacija ni jedna nije vezana za vrijeme ilirskog preporoda u Karlovcu.

Kulturna baština nekoga kraja se treba što više promovirati kako bi posjećenost bila bolja i veća, domicilnom stanovništvu putem lokalne televizije, radija, tiskanih i elektronskih medija dok se stranim turistima ponuda najbolje približava preko internet stranica Turističke zajednice te ponudama turističkih agencija. Ljubitelje kulture bi bolja promocija privukla na nove kulturno povijesne događaje i ture u grad.

4.2. Prijedlog za turističko vrednovanje

Velika važnost ilirskog preporoda u hrvatskoj povijesti, te značaj grada Karlovca u to vrijeme, čini karlovačku ilirsku kulturnu baštinu potencijalnom za kreiranje kvalitetnog kulturno-turističkog proizvoda.

Autor svoj prijedlog za turističko vrednovanje daje kako bi se upotpunila turistička ponuda grada. Turistička zajednica bi trebala u svoju ponudu uvrstiti ilirsku povijest grada tako da se ilirska povijest ne vrednuje samo u Gradskom muzeju Karlovac, Galeriji „Vjekoslav Karas“ i u Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“. Na taj način bi se taj dio povijesti prikazao i posjetiteljima grada i u samome gradu izvan navedenih ustanova. Posjetiteljima bi bile prikazane tom upotpunjenom ponudom ilirske povijesti i kuće u kojima su živjeli poznati karlovački ilirci, kao što su rodna kuća Dragojle Jarnević i kuća u kojoj je u Karlovcu živio grofa Janka Draškovića. Osim spomenutih kuća posjetiteljima bi se prikazali i spomenici koji su vezani za ilirsku povijest kao što je spomenik slikaru Vjekoslavu Karasu, ali i bista Dragojli Jarnević ispred istoimene osnovne škole.

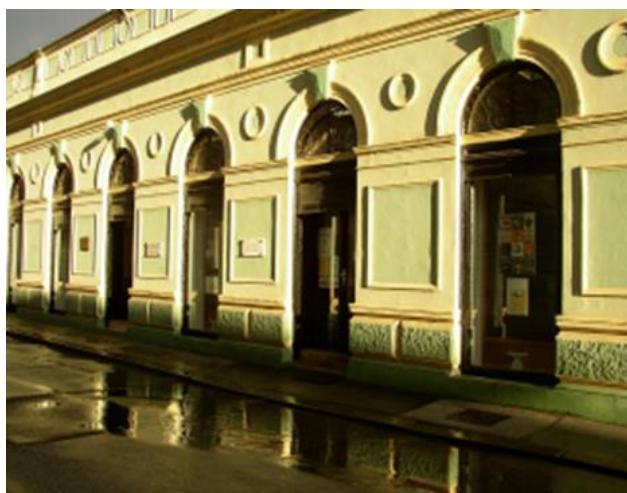
Ponuda ilirske povijesti mogla bi se upotpuniti i u ustanovama u gradu koje već i same u svojoj ponudi imaju ilirsku povijest. Tako bi se u Gradskom muzeju Karlovac mogla izložiti i još neka od Karasovih djela koja se nalaze u fundusu muzeja, tako da i ona budu predstavljena posjetiteljima. Osim one baštine ilirske povijesti koja se nalazi u stalnom postavu, ne bi bilo loše da se napravi izložba vezana samo za ilirski preporod, te da se izlože i ostala djela koja se nalaze u fundusu. U Galeriji „Vjekoslav Karas“ koja nema stalni postav zbog veličine prostora, ali i zbog povremenih izložbi koje se tamo održavaju, posjetitelji bi bili u mogućnosti pogledati izložbe koje bi se u to vrijeme u samoj Galeriji i održavale te bi im se također u najkraćim crtama objasnio život, djelovanje ali i značenje Vjekoslava Karasa u vrijeme ilirskog preporoda i to ne samo njegovo značenje i doprinos za karlovačku nego i za hrvatsku povijest i umjetnost.

Osim navedenih ustanova ilirska povijest mogla bi se bolje prikazati posjetiteljima i u prostorijama Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“. U knjižnici bilo bi dobro da se u Ilirskoj dvorani, koja se nalazi u samom prizemlju knjižnice, napraviti podsjetnik nastanka same knjižnice kroz fotografije. Na fotografijama bi se nalazile sve lokacije u gradu na kojima se knjižnica nalazila od njenog osnutka u vrijeme Ilirskog preporoda pa sve do njezine

današnje lokacije te bi se uz slike naveo i vremenski period od kada do kada se knjižnica, odnosno u to vrijeme Ilirska Čitaonica nalazila. Autor smatra da bi se u Čitaonici za mlade koja se nalazi u sklopu Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ trebala izložiti najvažnijih djela Ilirskog preporoda koja su nastala ili su tiskana u Karlovcu. Neka od djela koja bi se obavezno izložila su djela Ivana Mažuranića. Izložen bi bio Gundulićev Osman, kojemu je Ivan Mažuranić baš u Karlovcu završio 14. i 15. pjevanje, ali i knjiga Smrt Smail-age Čengića koja je također nastala u Karlovcu. Uz djela Ivana Mažuranića, svakako bi bio izložen i „Dnevnik“ Karlovčanke Dragojle Jarnević kao i neka druga Dragojlina tiskana djela kao što su Domorodne poviesti i Život jedne žene. Izložena djela koja bi se nalazila u čitaonici ne bi bila ona izvorna koja su nastala baš u to doba, već njihovi suvremeni pretisci. Ilirski preporod bi se domaćem stanovništvu, ali i stranim turistima najbolje prikazao izlaganjem najznačajnijih djela koja su nastala u vrijeme preporoda u Karlovcu.

Navedene ustanove trebale bi izraditi i brošure i letke kojima će se promovirati njihova ponuda vezana za ilirsku baštinu grada, ali i na službenim Internet stranicama predstaviti ponudu vezanu za ilirsku baštinu. Izrađene brošure i letke treba dati u ponudu i turističkoj zajednici na raspolaganje da djelatnici turističke zajednice mogu posjetiteljima ponuditi kulturnu ponudu vezanu za ilirsku baštinu našega kraja.

Slika 9: Knjižnica za mlade i Čitaonica

Izvor: <http://www.gkka.hr/> (21.2.2014.)

Osim najznačajnijih djela, posjetiteljima bi trebale biti predstavljene i značajnije osobe koje su u to vrijeme djelovale u Karlovcu. U samoj čitaonici bi se mogle organizirati i večeri čitanja knjiga nastalih u vrijeme preporoda. Nakon upoznavanja turista s djelima i autorima Ilirskog pokreta, mogle bi se organizirati i ture kojima bi se posjetile i ostale ustanove koje vrednuju ilirsku baštinu u gradu, i ustanove koje su dobile naziv po važnim ilircima, ali i spomenici važnih ličnosti iz toga vremena.

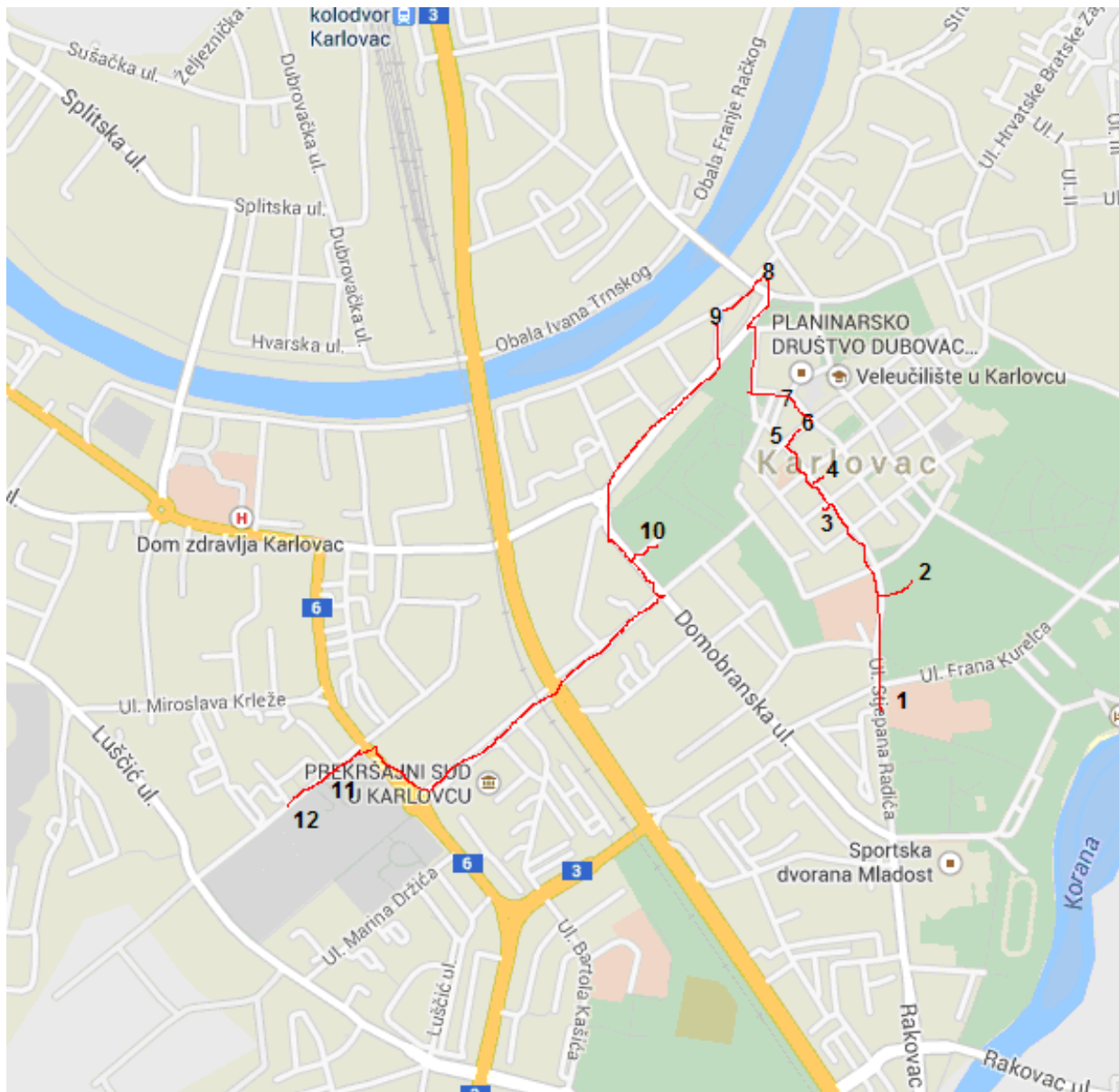
Po poznatoj karlovačkoj književnici Dragojli Jarnević, ime je dobila jedna osnovna škola, dok se ispred škole nalazi i bista Dragojle Jarnević. Po prvom hrvatskom slikaru Vjekoslav Karasu, ime je dobila Galerija, koja se nalazi u sklopu Gradskog muzeja Karlovac, ali u Karlovcu se nalazi i spomenik Vjekoslav Karasu koji se nalazi u parku pored staračkog doma „Sveti Antun“. Turistima bi se omogućilo da vide i kuću u kojoj je stanovao grof Janko Drašković za vrijeme svog boravka u Karlovcu, ali i kuća u kojoj je rođena Dragojla Jarnević, te kuća u kojoj je i preminula. Osim kuća u kojima su živjeli poznati ilirci bilo bi omogućeno da se vidi i kuća kojoj se nalazila i tiskara Ivana Nepomuka Prettnera, te lokacije u gradu na kojima nalazila Ilirska čitaonica od njenog osnutka, pa do današnje adrese na kojoj se nalazi Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“.

Autor smatra da bi se turistima a ponajprije i lokalnom stanovništvu trebalo omogućiti upoznavanje iliraca kroz razne manifestacije. Za vrijeme najpoznatijih događaja u godini kao što su „Rođendanski bal“, „Ivanjski krijes“ ali i „Karlovački dani piva“ moglo bi se u dogovoru sa udrugom „Historiaviva“ upotrijebiti kostimi koje imaju te prikazati te važne ličnosti ilirskog preporoda. Za vrijeme „Rođendanskog bala“ kada se obilježava rođendan grada kao jedan od poznatih parova na plesu mogli bi zaplesati književnica Dragojla Jarnević i slikar Vjekoslav Karas. Otvorenje „Ivanjskog krijesa“ također bi mogli otvoriti prvi hrvatski slikar ili poznata karlovačka književnica, dok bi u povorci za „Karlovačke dane piva“ isto mogli sudjelovati s kostimima i predstaviti se kao poznate ličnosti iz povijesti grada. Za vrijeme sajma udruga koji se tijekom jeseni održava na šetalištu Promenada koje se proteže od Paviljona Katzler pa sve do Zorin doma, također bi se moglo u suradnji s udrugom „Historiaviva“ predstaviti u kostimima koji bi se izradili za sve poznate ilirce koji su živjeli i djelovali u Karlovcu u vrijeme preporoda. Osim predstavljenih kostima posjetiteljima sajma izložena bi bila i djela nastala u vrijeme Ilirskog preporoda u Karlovcu, te njihov značaj za karlovačku ali i hrvatsku povijest.

Uz kulturnu ponudu vezanu za ilirsku baštinu treba povezati i turističke subjekte u gradu. Osim razgledavanja samog grada i ponude u gradu, kako kulturne tako i zabavne mnoge posjetitelje zanima i smještaj u gradu kao i gastronomska ponuda grada. Poznati karlovački restorani kao i hoteli mogli bi sudjelovati u tjednu tradicionalne kuhinje i kulturnog života iz doba naših poznatih iliraca. Prilikom posjeta restoranima i hotelima mogli bi vidjeti neke predmete, slike i tekstove iliraca kako bi im se približio njihov način života. Turistička zajednica bi trebala napraviti poveznicu turističke ponude grada i kulturne i zabavne s ponuđačima smještaja kako onih i samom centru grada tako i onih izvan grada, pošto ima turista koji vole boraviti izvan gradske buke i vreve. Osim s ponuđačima smještaja treba se povezati i s gastronomskim ponuđačima, jer u gradu ima mnogo restorana koji svojom ponudom privlače goste kako turiste tako i domaće stanovništvo. U sklopu ponude za ilirsku baštinu karlovački restorani bi mogli sudjelovati s tradicionalnim jelima karlovačkog kraja.

Pri posjetu Karlovcu organizirala bi se tura kojom bi se posjetiteljima grada pokušalo približiti vrijeme Ilirskog preporoda. Šetnjom kroz grad posjetile bi se ustanove koje promiču kulturu u gradu, te bi se pokazale i kuće u kojim su nekoć živjeli ilirci, ali samo izvana, jer su u privatni posjedima. Turom bi se obogatila kulturno-turistička ponuda grada. Na početku ture svaki posjetitelj dobio bi i kartu ture s označenim mjestima koja će biti posjećena. Osim plana ture na karti bi bila objašnjena i svaka točka ture s najbitnijim detaljima o ustanovama koje će biti posjećene, te i sve ostale lokacije u gradu koje su vezane uz ilirsku baštinu. Tako bi se odmah na lakši način turistima približila ilirska baština u Karlovcu. Za strane posjetitelje omogućili bi se audio vodiči na stranim jezicima. Na taj način bi se stranim turistima olakšalo praćenje ture kojom se pobliže prikazuje ilirski preporod u Karlovcu.

Slika 10 : Karta ture

Legenda: 1. Bista Dragojli Jarnević, 2. Spomenik Vjekoslav Karasu, 3. Zgrada Stadt Agrama, 4. Kuća Janka Draškovića, 5. Kuća Mije Krešića, 6. Knjižnica za mlade i Čitaonica, 7. Gradski muzej Karlovac, 8. Rodna kuća Dragojle Jarnević, 9. Prostorije Privredne banke Zagreb, 10. Gradsko kazalište "Zorin dom", 11. Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić", 12. Galerija "Vjekoslav Karas"

Izvor: <http://maps.google.hr/> (20.7.2014.)

Tura bi započela ispred Osnovne škole Dragojla Jarnević gdje se nalazi i spomenik – bista Dragojli Jarnević. Ukratko bi se ispričao njezin život i djelovanje u vrijeme Ilirskog preporoda u Karlovcu. Osim Dragojlinog djelovanja i života posjetiteljima bi se skrenula pažnja i na djela koja je Dragojla Jarnević stvorila u to vrijeme. Nakon kratkog osvrta na život Dragojle Jarnević i njezin doprinos ilirskom pokretu tura bi se nastavila dalje prema Radićevoj ulici gdje bi sljedeća postaja bio spomenik prvom hrvatskom slikaru Vjekoslavu Karasu koji se nalazi u parku preko puta Tehničke škole Karlovac. Pored spomenika posjetiteljima bi se ispričao život Vjekoslava Karas u Karlovcu i njegovo djelovanje u vrijeme ilirskog preporoda. Nakon toga zaputili bi se dalje prema Haulikovoj ulici u kojoj se nalazi zgrada Stadt Agrama u kojoj se jedno vrijeme nalazila Ilirska čitaonica.

Nastavili bi dalje prema Radićevoj ulici gdje bi sljedeća lokacija bila kuća u kojoj je u Karlovcu živio grof Janko Drašković. Na kući se nalaze dvije ploče koje svjedoče da je u toj kući živio grof Janko Drašković. Ispred spomen ploča koje se nalaze na kući posjetiteljima bi se ispričala uloga grofa Janka Draškovića u vrijeme Ilirskog preporoda. Osim njegove uloge ispričao bi se i njegov život. Spomenuli bi se njegovi radovi i utjecaj u vrijeme preporoda. Posjetitelji bi bili upoznati s činjenicom da je u toj kući jedno vrijeme bila i tiskara Ivana Nepomuka Prettnera u kojoj su tiskana mnoga važna djela u vrijeme Ilirskog preporoda.

Slika 11 : Stara spomen ploča na kući Janka Draškovića

Izvor: Vlastiti izvor (18.4.2014.)

Posjetitelji bi svoju turu nastavili prema još jednoj od lokacija na kojima se jedno vrijeme nalazila Ilirska čitaonica. Ta lokacija se nalazi u samom centru grada, u ulici Stjepana Radića, gdje se nalazi kuća nekadašnjeg uglednog trgovca Mije Krešića. Osim što bi se posjetiteljima ukazalo da se tu nalazila jedno vrijeme Ilirska čitaonica, posjetitelji bi bili upoznati i s podatkom da se u toj kući osnovalo „Društvo ljubitelja nauke“ na čelu s Ivanom Mažuranićem. Poslije bi se uputili do obližnje Čitaonice za mlade u kojoj bi posjetiteljima bila predstavljena najvažnija djela i osobe tog vremena te bi bile izložene i knjige nastale u to vrijeme u Karlovcu. Na taj bi se način turistima prikazali događaji koji su se u vrijeme Ilirskog preporoda zbivali u Karlovcu ali i u Hrvatskoj. Nakon što bi se posjetiteljima kroz djela i osobe iz tog vremena поближе prikazao Ilirski preporod, tura bi se iz Čitaonice nastavila prema obližnjem Gradskom muzeju Karlovac. Posjetom Gradskom muzeju Karlovac i to njegovom stalnom postavu, posjetitelji bi upoznali ilirsku baštinu koja se čuva u jednoj od soba prvog kata muzeja. Nakon posjeta muzeju posjetitelji bi nastavili turu posjetom rodnoj kući Dragojle Jarnević. Dolaskom do rodne kuće prve ilirske pjesnikinje posjetiteljima bi se pored spomen ploče koja se nalazi na kući pročitao jedan kratki dio Dragojlinog Dnevnika, te bi se na taj način posjetiteljima prikazalo što se u to vrijeme zbivalo u Hrvatskoj ali i u Karlovcu.

Slika 12: Rodna kuća Dragojle Jarnević

Izvor: Vlastiti izvor (18.4.2014.)

Posjetitelji bi nakon toga mogli vidjeti još lokacija na kojima se nalazila Ilirska čitaonica. Prvo bi se zaputili prema zgradi Privredne banke Zagreb koja se nalazi u blizini rodne kuće Dragojle Jarnević. Osim u prostorijama Privredne banke Zagreb u kojima se nalazila Ilirska Čitaonica, uputili bi se prema „Zorin domu“ jer se jedno vrijeme Ilirska čitaonica nalazila i u prostorijama „Zorin dom“. Nakon što bi posjetitelji bili upoznati s nekadašnjim lokacijama današnje knjižnice, na kraju bi se došlo i do današnje lokacije knjižnice koja je i nastala kao „Ilirsko čitanja društvo“. Ovime bi posjetiteljima bila prikazana i povijest knjižnice, te kako je ona vremenom mijenjala lokacije.

Slika 13: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“

Izvor: <http://www.librarybuildings.info/> (24.4.2014.)

Nakon posjeta Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“ posjetiteljima bi im omogućio posjet i Galeriji „Vjekoslav Karas“, Gradskog muzeja Karlovac. Posjetitelji bi pogledali izložbu koja bi se trenutno prikazivala u Galeriji. Osim pogledane izložbe u galeriji bi se posebna važnost pridala prvom hrvatskom slikaru Vjekoslavu Karasu po kome je galerija i dobila ime. Osim pogledane izložbe posjetitelji i bili upoznati i sa životom slikara Vjekoslava Karasa. Posjetitelji bi bili upoznati da se djela Vjekoslava Karasa nalaze u Zbirci slika 18. i 19. stoljeća, te bi im bilo rečeno koja su sve djela ovog poznatog ilirca sačuvana i koja se nalaze u fundusu Gradskog muzeja Karlovac. Tura bi završila posjetom Galeriji „Vjekoslav Karas“ i upoznavanjem sa tim poznatim karlovačkim ilircem i njegovim djelima. Samim time završila

bi priča o ilirskoj baštini grada Karlovca, ali i njezino prikazivanje posjetiteljima grada i ljubiteljima kulturne baštine.

Slika 14: Galerija „Vjekoslav Karas“

Izvor: <http://www.gmk.hr/> (22.12.2013.)

Spomenuta tura bila bi uključena u ponudu Turističke zajednice grada Karlovca koju ona nudi posjetiteljima grada. Kao i samostalne ponude koje se odnose na ustanove koje promiču ilirsku kulturnu baštinu Karlovca. Posjetitelje bi kroz postav Gradskog muzeja Karlovac i izložbu u Galeriji „Vjekoslav Karas“ proveli djelatnici Gradskog muzeja Karlovac i Galerije „Vjekoslav Karas“. Ostatak ture o Ilirskom preporodu u Karlovcu vodili bi vodiči Turističke zajednice grada Karlovca. Za strane posjetitelje omogućili bi se i audio vodiči.

Uz napredak tehnologije na svaku spomen ploču bi se trebali postaviti QR(“quickresponse”) kod, a to je dvodimenzionalni kod koji svojom funkcionalnošću nalikuje standardnim bar kodovima, s jednom ključnom razlikom da se može učitati putem mobitela. U rasteru kvadratića koji tvore kod krije se tekstualna poruka. Najčešće je to web adresa. Nakon očitavanja QR koda, internetski preglednik mobitela odmah se usmjerava na adresu koju taj QR kod sadržava. QR kodove može očitati svaki mobitel s fotoaparatom i pristupom internetu koji ima instaliranu aplikaciju za čitanje QR kodova. Na taj način bi samo jednim klikom na mobitel posjetitelji dobili informacije o ustanovama ili spomenicima koji ih zanimaju.

Osim organizirane ture i predstavljanjem i pokazivanjem ustanova i kuća značajnih za vrijeme Ilirskog preporoda u gradu Karlovcu posjetitelji bi se upoznalo i sa Ilirskom baštinom grada Zagreba. S obzirom na blizinu gradova i dobru prometnu povezanost, trebalo bi posjetitelje upoznati i kulturnom ponudom Zagreba vezanom za vrijeme ilirskog preporoda u Hrvatskoj. Time bi se posjetitelji mogli uputiti i prema glavnom gradu te i tamo razgledati baštinu toga vremena. Mogli bi posjetiti zgradu Matice hrvatske koja se prije nazivala Matica ilirska. Jedan je od najvećih i najvažnijih nakladnika knjiga i časopisa u Hrvatskoj. Sva Matičina izdanja mogu se kupiti u Knjižari Matice ilirske. Objavljuje dvotjednik *Vijenac*, književni list za umjetnost, kulturu i znanost, *Hrvatsku reviju*, časopis za književnost, umjetnost i kulturu življenja, te književni i znanstveni časopis *Kolo*. Osim izdavačke djelatnosti, Matica hrvatska priređuje brojna kulturna i znanstvena događanja: predstavljanje knjiga, znanstvene simpozije, okrugle stolove, rasprave, stručna i znanstvena predavanja te koncerte klasične glazbe. Svojom ulogom nekada i danas Matica hrvatska bila bi zanimljiva za turiste koji su zainteresirani za ovaj važan dio povijesti. Posjetili bi i Hrvatsko narodno kazalište u kojem se nalazi svečani zastor „Hrvatski narodni preporod“, autora Vlaho Bukovca, a na zastoru su prikazane istaknute osobe ilirskog pokreta koje dolaze pred Ivana Gundulića na prijestolju. Kako u Karlovcu tako i u Zagrebu postoje mnoge ustanove koje su dobile naziv po poznatim ilircima, jedna od najpoznatijih je Koncertna dvorana „Vatroslav Lisinski“, a dobila je ime po hrvatskom skladatelju koji je djelovao u vrijeme preporoda njegova poznata djela su opere „Ljubav i zloba“ i „Porin“.

Osim organizirane ture kojom bi se posjetiteljima približila ilirska povijest u Karlovcu, u Čitaonici za mlade bi se moglo organizirati jednom mjesečno upoznavanje iliraca kroz njihova djela. Svaki mjesec bi posjetiteljima bio predstavljen po jedan ilirac koji je u vrijeme preporoda djelovao u Karlovcu. Posebno bi se istaknuo Ivan Mažuranić, važna ličnost koja je u vrijeme Ilirskog preporoda djelovala u Karlovcu. Ivan Mažuranić bio bi predstavljen posjetiteljima kao najistaknutiji vođa tzv. karlovačke grupe Ilirskog pokreta, te kao osnivač „Društva ljubitelja nauke“. Također bi se napomenulo da upravo za vrijeme boravka u Karlovcu Ivan Mažuranić postiže vrhunac svog književnog stvaranja. Čitala bi se njegova djela, s obzirom da je prvo javno čitanje njegova epa *Smrt Smail-age Čengića* bilo upravo u Karlovcu. Osim Ivana Mažuranića bilo bi riječi i o ostalim poznatim karlovačkim ilircima kao što su Dragojla Jarnević, grof Janko Drašković, kao i vođi ilirskog pokreta Ljudevitu Gaju. Nakon predstavljanja svakog od ovih osoba, čitala bi se njihova djela.

Slika 15: Ivan Mažuranić

Izvor: <http://karlovac-touristinfo.hr/> (20.4.2014.)

Svaki turistički proizvod dobije na važnosti ako ima dobru promociju, a ona se postiže oglašavanjem bilo tiskovnim, elektroničkim ili putem društvenih mreža. Turistička ponuda vezana za Ilirsku baštinu grada Karlovca, poboljšala bi se boljom promocijom odnosno oglašavanjem. Tiskanim oglašavanjem u brošurama Turističke zajednice, ali i brošurama ustanova koje bi bile posjećene ponudom vezanom za Ilirsku baštinu grada, trebala bi se nalaziti cjelokupna ponuda za ilirsku baštinu grada, pa tako i spomenuta tura kroz grad. Osim tiskanim oglašavanjem, trebalo bi se oglašavati i elektronički odnosno putem interneta i to na web stranicama Turističke zajednice grada Karlovca, Gradskog muzeja Karlovac, te Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“, ali i oglasima na web stranicama dnevnih novina, časopisa te ostalim dobro posjećanim stranicama. U današnje vrijeme interneta i uz dobro posjećene svakim danom sve popularnije društvene mreže, trebalo bi ponudu oglašavati i na tim mjestima. Osim tiskovnog, elektronskog oglašavanja, posjetitelje još uvijek privlači i oglašavanje putem medija. Još bi se trebalo bolje oglašavati putem lokalnih medija, što tiskanih tako i radio postaja te lokalne televizije. Na taj način bi se privukao veliki broj domaćih ali i stranih turista.

Turistima je najljepši osjećaj vratiti se s putovanja s nekim lijepim suvenirom. Turističku ponudu o ilirskom preporodu u Karlovcu trebalo bi upotpuniti i raznim suvenirima koji bi prikazivali to važno razdoblje u povijesti grada, jer se u sadašnjoj ponudi Turističke zajednice

ne nalaze i suveniri vezani za ilirski preporod. Trebali bi se izraditi magneti u obliku povijesnih ličnosti i znamenitosti vezanih za ilirski preporod, kao i obični okrugli ili četvrtasti magneti samo sa slikom tih osoba i znamenitosti. Osim magneta lijep suvenir bile bi i razglednice sa slikama poznatih karlovačkih iliraca, te slikama njihovih kuća, ali i mjestima na kojima se nekoć nalazila Ilirska čitaonica.

Pored razglednica i magneta ponuda suvenira mogle bi se proširiti izradom nekih drugih suvenira kao što su posude za olovke, zdjelice za bombone, vaze, pepeljare, olovke. Osim navedenih još bi se mogli izraditi i kišobrani, te lepeze, privjesci za ključeve i mobitele, maske za mobitele ali i ostali suveniri sa slikama iz vremena preporoda. Trebalo bi napraviti takve suvenire koje bi turisti mogli ponijeti kao uspomenu na Karlovac, a naročito na ilirsku baštinu grada. Osim suvenira izradile bi se i brošure u kojima bi se ukratko posjetiteljima objasnila ilirska povijest grada Karlovca, te istaknule osobe koje su značajne za vrijeme preporoda u Karlovcu.

Ponuda suvenira nalazila bi se i prodavala u prostorijama Turističke zajednice grada Karlovca, u Paviljonu Katzler u Radićevoj ulici, te nekima od trgovačkih objekata koji i sada sadrže ponudu suvenira, kao što je Trgovačko-ugostiteljska škola koja u sklopu restorana „Pod starimi krovovi“, kao i Lin trgovina na gradskoj tržnici. Osim što bi upotpunili ponudu Turističke zajednice suveniri vezani uz ilirsku baštinu grada mogli bi se prodavati i u sklopu Gradskog muzeja Karlovac, Galerije „Vjekoslav Karas“ i u Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“. Ponuda suvenira bila bi dostupna i posjetiteljima u Čitaonici i Knjižnici za mlade za vrijeme predstavljanja književnika ili večeri čitanja knjiga koje bi se u tim prostorima organizirale. Uz suvenire posjetiteljima bi također na tim mjestima bile dostupne i brošure i letci koji bi sadržavali ponudu ilirske baštine u gradu.

Slika 16: Turistička zajednica grada Karlovca

Izvor: <http://www.radio-mreznica.hr/> (20.4.2014.)

5. ZAKLJUČAK

Ilirski preporod ili Hrvatski narodni preporod je temeljni pokret buđenja nacionalne svijesti i stvaranja hrvatske nacionalne osobnosti. U vrijeme ilirskog preporoda počela se sakupljati povijesna građa i počela su se izdavati djela starih hrvatskih pisaca. Ovim pokretom su se povezali svi rascjepkani hrvatski krajevi. Postavio je temelje hrvatskoj kulturi na svim područjima od književnosti do znanosti.

U vrijeme preporoda počele su izlaziti brojne novine od kojih su najpoznatije „Novine horvatske“ s tjednim prilogom „Danicom horvatskom, slavenskom i dalmatinskom“ koje kasnije mijenjaju naziv u „Ilirske narode novine“ s prilogom „Danicom ilirskom“ kao i časopisi na hrvatskom jeziku kao što je časopis „Kolo“. Za vrijeme ilirskog preporoda formiran je i hrvatski pravopis koji je već tada dao temelje hrvatskom standardnom jeziku. Osim književnih djela i časopisa u vrijeme ilirskog preporoda napisana su i neka važna politička djela od kojih je najpoznatiji spis Janka Draškovića „Disertacija“ napisana za vrijeme zajedanja Hrvatskog sabora, a koji je sadržavao novi program preporoda. U vrijeme preporoda osnovane su mnoge kulturne i znanstvene institucije, te su tako u svim većim gradovima osnovane ilirske čitaonice. Tako je zagrebačka čitaonica s vremenom nazvana Ilirskom čitaonicom i postala je središnjom nacionalnom ustanovom koja je kasnije promijenila naziv u Matica ilirska. U vrijeme preporoda u Hrvatskom saboru održan je i prvi govor na hrvatskom jeziku.

Kako za Hrvatsku, tako i za Karlovačku povijest, ilirski preporod ima veliku važnost i značaj, tako da se slobodno može reći da je Karlovac kolijevka ilirizma. Baš u Karlovcu je otvorena jedna od prvih ilirskih čitaonica pod nazivom „Ilirsko čitanja društvo“. Osim toga osnovano je i „Domo- i rodoljubno društvo Karlovac“ kojeg je osnovao Ivan Mažuranić zajedno s Kušlanom. U Karlovcu se zaslugom narodnjaka među prvima narodni jezik uveo u javni život, te su tiskana mnoga djela u Prettnerovoj tiskari. Mnogi ilirci su djelovali ali i živjeli u Karlovcu poput grofa Janka Draškovića, čija kuća se i danas nalazi u Radićevoj ulici, a njegov najpoznatiji spis „Disertacija“ se tiskao baš u Karlovcu. Osim njega važne osobe koje su djelovale i svoja djela tiskale u Karlovcu su Ljudevit Gaj, Ivan Mažuranić. Osim djela navedenih autora bilo književnih ili političkih u Prettnerovoj tiskari izlazio je i časopis „Der Pilger“. I neki od Karlovčana su poznati ilirci, poput spisateljice Dragojle Jarnević autorice

„Domorodnih poviesti“ ali i „Dnevnika“ u kojem je opisala sva zbivanja u vrijeme ilirskog preporoda te njezina zapažanja o suvremenima poput Ivana Mažuranića i Ljudevita Gaja. Veliku važnost za karlovačku ilirsku povijest ima i prvi hrvatski slikar Vjekoslav Karas koji je rodom iz Karlovca, a njegovo slikarstvo predstavlja likovni vrhunac hrvatskog slikarstva 19. stoljeća.

Analizom sadašnjeg vrednovanja ilirske povijesti u Karlovcu, autor je zaključio da ilirsku baštinu vrednuje Gradski muzej Karlovac koji u svojem stalnom postavu pridao značaj ilirskoj povijesti grada. Osim Gradskog muzeja i Galerija „Vjekoslav Karas“, koja se nalazi u sklopu muzeja sadrži neka od djela iz doba preporoda, ali ta djela nisu izložena. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ na svojim Internet stranicama ima cijelu povijest nastanka knjižnice od njenog osnutka u vrijeme preporoda koja je bila u to vrijeme najznačajnija ustanova u gradu do danas, ali i navedene lokacije na kojima sve nalazila do danas. Osim navedenih ustanova koje već sada u svojoj ponudi imaju ilirsku baštinu, u samom gradu se nalaze i kuće poznatih iliraca koji su djelovali i živjeli u Karlovcu. Neke od tih kuća su obilježene spomen pločama dok su neke u lošem stanju. Osim osoba koje su živjele u gradu pridana je važnost i osobama koje su ovdje djelovale i stvarale važna djela za Hrvatsku književnost poput Ivana Mažuranića. Po poznatim ilircima su neke ustanove u gradu dobile i ime. U ponudi Turističke zajednice grada Karlovca se vrlo malo odnosi na ilirsku baštinu grada, kulturnu ponudu grada trebalo bi proširiti ilirskom baštinom i pridati joj veću važnost. U ponudi suvenira ne nalaze se i suveniri vezani za ovaj važan dio karlovačke povijesti, već samo suveniri koji su značajni kao simboli grada Karlovca poput šesterokrake zvijezde i starog grada Dubovca. Ponuda manifestacija isto nije povezana s ilirskom baštinom grada.

Nakon analize sadašnjeg vrednovanja ilirske baštine autor je iznio i svoj prijedlog za turističku valorizaciju ilirske baštine u Karlovcu. Izneseno je na koji način bi ustanove koje već sada vrednuju ilirsku baštinu mogle upotpuniti svoje ponude. Autor je povezao manifestacije u gradu s ilirskom baštinom te iznio svoj prijedlog kako bi se ilirska baština mogla prikazati u vrijeme održavanja poznatih manifestacija u gradu kao što su „Rođendanski bal“, „Ivanjski krijes“ i „Karlovački dani piva“. Povezati treba i ponudu turističkih subjekata s Turističkom zajednicom i kulturnom ponudom ilirske baštine, kao i povezati ponudu s ilirskom baštinom grada Zagreba. Iznesen je i prijedlog organizirane ture kojom bi se posjetile važne ustanove u gradu koje već vrednuju ilirsku baštinu, ali i kuće u kojima su živjele važne ličnosti ilirskog preporoda. Osim organizirane ture autor predlaže i večeri čitanja knjiga koje

bi privukle veliki broj ljubitelja povijesti i književnosti iz drugih krajeva Hrvatske, ali i domaće stanovništvo. Boljim oglašavanjem cjelokupna kulturna ponuda grada pa tako i ilirska baština dobile bi na važnosti i posjećenosti. Cijeli prijedlog valorizacije upotpunjen je prijedlogom za izradu suvenira vezanih za ilirski preporod te izradom karte koja bi prikazivala rutu kao i brošure i letci koji bi sastojali najvažnije podatke o ustanovama i spomenicima koji bi bili posjećeni prilikom posjete gradu u sklopu kulturne ponude vezane za ilirsku baštinu grada Karlovca.

POPIS LITERATURE

Historijski arhiv u Karlovcu, Karlovac radovi i građa iz dalje i bliže prošlosti, Historijski arhiv u Karlovcu, Karlovac, (1970.)

Jelinčić, D.A.: Abeceda kulturnog turizma, Meandarmedia, Zagreb, (2008)

Katalog izložbe, Ilirski pokret i Karlovac, Gradski muzej Karlovac.

Stančić, N.: Hrvatski narodni preporod; 1970.-1848. Hrvatska u vrijeme ilirskog pokreta, Globus, Zagreb, (1985)

Strohal, R.: Grad Karlovac opisan i orisan, Karlovac, (1906)

Šidak, J.: Hrvatski narodni preporod, Školska knjiga, Zagreb, (1990)

Šidak, J.: Karlovac 1579.-1979.; Značenje Karlovca u preporodnom pokretu, Historijski arhiv u Karlovcu, Zbornik radova, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb

Šurmin, Đ.: Hrvatski preporod; Ilirsko doba 1970.-1843., Fortuna, Samobor, (2011)

Zrinjan, S.: Književnost 2, Alfa, Zagreb, (2005)

Zbornik Gradskog muzeja Karlovac, Svezak 2, Karlovac, (1984.)⁹

Biblioteka MEDUS, <http://medus.hr.lin6.c-a.hr> (15.12.2013.)

CROHIS, <http://www.crohis.com> (16.11.2013.)

Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, <http://www.gkka.hr/> (20.4.2014.)

Gradski muzej Karlovac, <http://www.gmk.hr/> (22.12.2013)

Hrvatski jezik, <http://hrvatskijezik.eu/> (20.11.2013.)

Hrvatski internet portal u Švicarskoj, <http://www.croatia.ch> (28.10.2013.)

Knjižnica za mlade, <http://www.gkka.hr/> (21.02.2014.)

Matica hrvatska, <http://www.matica.hr/> (26.11.2013.)

Mažuranić Family, <http://www.mazuranic.com/> (17.11.2013.)

Osnovna škola Ljudevit Gaj, <http://www.os-ljudevita-gaja-zapresic.skole.hr/> (16.11.2013.)

Turistička zajednica grada Karlovca, <http://karlovac-touristinfo.hr/> (20.4.2014.)

Turistička zajednica Karlovačke županije, <http://www.tzkz.hr/> (08.12.2013.)

POPIS ILUSTRACIJA

Tablica 1: SWOT analiza	11
Slika 1: Ljudevit Gaj	5
Slika 2: Vjekoslav Karas, autoportret	10
Slika 3: Upisna knjiga posjetitelja Čitaonice ilirske karlovačke.....	15
Slika 4: Majka izlaže Mojsija na obalu rijeke Nil.....	15
Slika 5: Mjesto na kojem je stajala kuća u kojoj je osnovano "Ilirsko čitanja društvo"	16
Slika 6: Kuća uglednog trgovca Mije Krešića	17
Slika 7: Spomen ploča na kući Dragojle Jarnević.....	17
Slika 8: Spomen ploča na kući Janka Draškovića.....	18
Slika 9: Knjižnica za mlade i Čitaonica	21
Slika 10 : Karta ture	24
Slika 11 : Stara spomen ploča na kući Janka Draškovića	25
Slika 12: Rodna kuća Dragojle Jarnević	26
Slika 13: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“	27
Slika 14: Galerija „Vjekoslav Karas“	28
Slika 15: Ivan Mažuranić	30
Slika 16: Turistička zajednica grada Karlovca.....	32